

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

Допущен
Завіду

(підпис)
“ ”

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр та найменування спеціальності)

**на тему: «Підвищення ефективності використання та відтворення
інтелектуального капіталу підприємства» (на прикладі «Телекарт –
Прилад»)**

Виконавець:

студент факультету ФЕУП
Малишко Анастасія Валеріївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Літвінов Олександр Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ.....	6
1.1. Сутність, роль та значення підвищення ефективності використання та відтворення інтелектуального капіталу як потужного чинника утримання конкурентних переваг підприємства.....	6
1.2. Складові інтелектуального капіталу підприємства.....	13
1.3. Методологічні засади оцінювання інтелектуального капіталу підприємств приладобудування.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»	29
2.1. Техніко-економічна характеристика діяльності підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад».....	29
2.2. Аналіз господарської діяльності і рівня прибутковості функціонування підприємства за досліджуваний період.....	39
2.3. Оцінка стану та ефективності використання нематеріальних активів підприємства, що досліджується	54.
2.4. Дослідження ефективності відтворення інтелектуального капіталу ТОВ «Телекарт-прилад».....	71
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТОВ «ТЕЛЕКАРТ-ПРИЛАД»	
3.1. Розвиток людського капіталу, як засіб підвищення ефективності відтворення інтелектуального капіталу.....	82
3.2. Зміцнення капіталу відносин як складова потужного розвитку інтелектуального капіталу	90
3.3. Підвищення прибутковості функціонування підприємства за рахунок відтворення інтелектуально-технологічного капіталу.....	96
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний економічний розвиток підприємств ґрунтується на принципах сталого господарювання, конкурентоспроможного виробництва та ефективного використання інтелектуального капіталу. Ринкові відносини вимагають посилення ролі нематеріальних активів. Цінність останніх визначається майбутньою економічною вигодою, яку вони можуть принести підприємству. Наявність нематеріальних активів на підприємствах стає фактором стійкого розвитку, підвищення ринкової вартості підприємств, а також формування їх конкурентних переваг.

Відповідно актуальність теми дослідження зумовлюється необхідністю пошуку нових, нетрадиційних шляхів зростання конкурентоспроможності підприємств. Конкурентні умови господарювання потребують сьогодні необхідність генерувати нові джерела конкурентних переваг та економічної ефективності діяльності сучасних підприємств. Оскільки за останні роки акценти стосовно значущості факторів конкурентоспроможності зміщуються від матеріальних до нематеріальних, варто відмітити, що пріоритетом розвитку підприємств стають потужні складові інтелектуального капіталу. І тому саме інвестиції у нематеріальні, неявні активи та ефективне їх використання сьогодні є ключовою запорукою конкурентоспроможності підприємства.

Значний науковий внесок у дослідження теоретичних і практичних проблем формування і розвитку інтелектуального капіталу зробили зарубіжні та вітчизняні вчені, науковці, економісти: Е.Брукінг, Є.Дихтль, Дж.Гелбрейт, Ф.Котлер, К.Е.Лінн, Дж.Майєрс, Т.Нільсон, Д.Огілві, Т.Стюарт, Г.Багієв, В.Базилевич, С. Вовканич, О.Гевко, В. Геєць, А. Гальчинський, О. Головіна, С.Ілляшенко, В.Іноземцев, Д.Козейчук, А.Козирев, А.Лаут, А.Леоніденко, О. Літвінов, Н.Моїсєєва, С. Москалюк, О.Шевченко, Т.Якубова та інші.

Разом з тим, теоретичного узагальнення та поглибленого аналізу і дотепер потребують наукові підходи до визначення сутності ІК та алгоритму

його оцінки. Саме тому нами обрана для дослідження саме ця проблематика і визначена відповідно мета дослідження.

Усе це актуалізує тему дослідження, обумовлює вибір мети та завдань цього дослідження.

Мета дослідження – теоретичне та практичне дослідження особливостей оцінки та ефективного використання і відтворення складових ІКП в умовах конкуренції.

Завдання дослідження:

- розглянути роль інтелектуального капіталу як потужного чинника формування і утримання конкурентних переваг підприємства ;
- з'ясувати сутність та складові інтелектуального капіталу;
- дослідити методологічні засади оцінювання інтелектуального капіталу підприємств приладобудування;
- дати загальну характеристику досліджуваного підприємству та його продукції;
- провести аналіз основних економічних показників діяльності досліджуваного підприємства, у тому числі показників прибутковості;
- дослідити ефективність використання та відтворення інтелектуального капіталу підприємства, оцінити стан та рух його нематеріальних активів;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок інтелектуальної складової;
- оцінити ефективність запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання, використання та відтворення ІК та їх впливу на конкурентоспроможність підприємств.

Предметом дослідження є розробка теоретико-методичних й практичних засад підвищення ефективності використання і відтворення ІКП.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: метод індукції та дедукції, аналізу та синтезу, метод порівняння, метод абстрагування; вертикальний та

горизонтальний аналізи; методичний апарат економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні теоретико-методичного забезпечення процесу зміцнення ІК.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні теоретичні і методичні положення висвітлені в роботі можуть бути використані при аналізі інтелектуального капіталу в цілому та його складових. Практичні рекомендації можуть застосовуватися при розробці та обґрунтуванні заходів щодо підвищення ефективності управління складовими інтелектуального капіталу на приладобудівних підприємствах.

Інформаційна база дослідження – законодавчі, нормативні акти, спеціалізована література, наукові праці з обраної теми, статистичні матеріали Державного комітету статистики України та фінансова звітність ТОВ «Телекарт-Прилад» за 2017-2019 роки.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження надруковано у Наукових студентських вісниках №27,29. та впроваджено у діяльність ПАТ «Одескабель», акт впровадження №10 від 31.01.19 року.

1. Малишко А.В. Управління нематеріальними активами підприємства як складова підвищення ефективності його діяльності // Науковий вісник ФЕУП. – №27. – 2017. – С. 138-139.

2. Малишко А.В. Особливості оцінки нематеріальних активів підприємства // Науковий вісник ФЕУП. – №27. – 2017. – С. 135-137.

3. Малишко А.В. Щодо питання визначення конкурентоспроможності підприємства // Науковий вісник ФЕУП. – №29. – 2018. – С. 125-127.

4. Управління інтелектуальним капіталом підприємства як засіб підвищення його конкурентоспроможності

6. Літвінов О. С., Малишко А. В. Відмінності понять інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал, нематеріальні активи та ресурси. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та

перспективи : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
(Одеса, 25-26 вересня 2020 р.). Одеса: «Принт»

Висновки

Розвиток вітчизняної економіки та безпосередньо підприємств, особливо в умовах високої конкуренції, майже не можливий без активної спрямованості виробничих структур на інноваційно-інтелектуальну діяльність. У зв'язку з цим досить актуальним постає питання сутності інтелектуального капіталу, а також аналізу методів його оцінки, адже саме ефективне використання такого капіталу дозволяє значно підвищити якість продукції, інформації, нових управлінських технологій та виробничих інновацій, що є обов'язковою складовою економічної політики сучасного підприємства.

Виходячи з результатів проведеного дослідження можна зробити наступні теоретичні та практичні висновки та пропозиції:

- встановлено, що у сучасних умовах господарювання науковцями та практиками все більше уваги приділяється інтелектуальним аспектам діяльності підприємств. Тим більше, що саме вони зумовлюють потужне зростання їх конкурентоспроможності. Дослідженням поняття інтелектуальний капітал, його структури, методів оцінки та засобів управління займалось багато вітчизняних та закордонних вчених. Але єдиного підходу до цього процесу не визначено. Тому ця проблема і надалі потребує детального вивчення та дослідження.

- на основі критичного аналізу літературних джерел, пропонується розглядати зміст ІК відповідно до наукових розробок О.С. Літвінова, який вважає, що ІК – це сукупність соціально-економічних відносин, які пов'язані із формуванням, використанням та відновленням знань. Досліджено, що розробка й оцінка управлінських заходів, щодо найбільш ефективного використання і відтворення ІК, не можлива без розуміння якою повинна бути система елементів ІК окремого підприємства. Пропонується поділяти ІК на

людський капітал, капітал відносин, інтелектуально-технологічний капітал та організаційний капітал.

- виявлено, що за період 2017-2018 рр. динаміка обсягу реалізованої продукції була синхронною до динаміки собівартості реалізованої продукції. У наступному періоді з'явилися розходження в динаміці. Темп приросту обсягів реалізації склав 127,6 відсотків, темп приросту собівартості реалізованої продукції – 60,0 відсотків. Таке співвідношення темпів росту названих показників сприяло формуванню позитивної динаміки витрат на 1 грн. реалізованої продукції. В 2019 році витрати на 1 грн. реалізованої продукції склали 0,57 грн., що нижче аналогічного показника 2017 р. на 32,1%. Враховуючи те, що обсяги реалізації продукції в 2019 році в порівнянні з 2017 роком збільшився на 395,8%, а середньооблікова чисельність на 116,4%, продуктивність праці зросла у порівнянні з 2017 р. на 284,3%. Як бачимо, данні таблиці свідчать про зростання як продуктивності праці так і середньомісячної заробітної плати. В той же час темпи зростання продуктивності праці випереджають темпи росту середньомісячної заробітної плати, що є позитивним фактом;

- позитивні зміни абсолютних та відносних показників, що характеризують ступінь ефективності господарської діяльності досліджуваного підприємства, значною мірою позначилися на динаміці величини показників прибутковості, у тому числі рентабельності. Зокрема розрахунки свідчать, що динаміка усіх показників прибутку позитивна. Аналогічна динаміка у показників рентабельності. Тобто видно що підприємство спрацювало досить вдало на протязі періоду дослідження

- на основі досвіду вчених та інформації, яка було доступна з основних форм звітності досліджуваного підприємства здійснено аналіз нематеріальних активів, який зокрема свідчить про те що у складі необоротних активів лише частка нематеріальних активів була схильна до зростання та збільшилась з 0,3% до 0,5% за досліджуваний період, як в цілому так і по всім видам нематеріальних активів спостерігається збільшення обсягів у вартісному

виражені, а в цілому по підприємству приріст вартості нематеріальних активів склав майже 2 млн. грн. або 218%.

- з року в рік зменшувався ступінь зносу нематеріальних активів і досяг в 2019 році величини 50%. Динаміка позитивна і свідчить про поліпшення стану нематеріальних активів. Відповідно збільшується коефіцієнт придатності. Вибуття нематеріальних активів не відбувалось на протязі досліджуваного періоду. Ступень поповнення нематеріальних активів, визначена на основі розрахунку коефіцієнта введення в дію нематеріальних активів, в 2019 році різко виріс в порівнянні з 2017 і 2018 роками, що свідчить про розуміння керівництвом підприємства значущості цих активів для економіки підприємства і зростання його іміджу в приладобудуванні;

- були проведені розрахунки коефіцієнтів оновлення та мультиплікаторів відтворення складових інтелектуального капіталу. Найшвидшими темпами на підприємстві оновлюється організаційний капітал та інтелектуально-технологічний капітал. Коефіцієнти їх оновлення становлять 1,9819 та 1,7739 відповідно. Найнижчими темпами оновлюється інтелектуально-технологічний капітал. Коефіцієнт його оновлення склав лише 0,3177. В той же час мультиплікатор відтворення, має найвище значення по відтворенню організаційного капіталу – 2,6579;

- по всім складовим ІК спостерігається зростання вартості. Найбільшою мірою виросла вартість організаційного капіталу (майже в 4,4 разу). На другому місці – вартість капіталу відносин. Нажаль незначний ріст спостерігався по інтелектуально-технологічному капіталу – 139,4%. В цілому ІКП виріс на 329,8%. Що стосується частки вартості ІТК, то вона мала негативну тенденцію до зменшення з 2,06% до 1,09%. В той же час з року в рік зростала частка ІКП з 10,7% до 13,4%, що, на наш погляд, позитивно вплинуло на зростання прибутковості функціонування підприємства в цілому;

- на основі аналітичного дослідження нами були розроблені заходи направлені на покращення інноваційно-інтелектуальної діяльності. Відтворення важливіших складових інтелектуального капіталу, як показують

розрахунки мають позитивний вплив на зростання прибутку від операційної діяльності підприємства и значно покращують рентабельність його діяльності.

Список використаної літератури

1. Edvinsson L. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Roots / Edvinsson L., Malone M. – N. Y.: Harper Business, 1997. – 225 p.
2. Арабян К.К. Методика оценки интеллектуальных активов [Текст]: монография / К.К. Арабян// – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 127 с.
3. Брукинг Э.Интеллектуальный капитал [Текст]: моногр. / Э. Брукинг. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
4. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект) / О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал – 2002. – № 1. – С. 16–27.
5. Василик А. Система чинників формування та розвитку інтелектуального капіталу в Україні / А. Василик // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 6. – С. 39-43.
6. Гава Ю.В. Інтелектуальний капітал – шлях до економічного зростання України / Ю.В. Гава // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2006. – № 4. – С. 129-134.
7. Геєць В. Економіка знань та перспективи її розвитку для України / В.Геєць // НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К.: [б. в.], 2005. – 425 с. Актуальні проблеми секторальної економіки Priority problems of industrial sectors' economics 124
8. Голишева Є. О. Споживчий капітал промислових підприємств-інноваторів: сутність, структура та роль / Є. О. Голишева // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011. – № 4, Т. II. – С. 175–180.
9. Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами / Л.В. Городянська // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2008. – № 1. – С. 127-132.

10. Зінов В. Інтелектуальний капітал, як базова характеристика вартості бізнесу / В. Зінов, К. Сафарян // Інтелектуальна власність. – 2001. – № 5. – 6. – С. 23-35.
11. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Л. Иноземцев. — М. : Academia. — Наука, 1988. — 640 с.
12. Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С. Ілляшенко // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2008. – № 11. – С. 16-26.
13. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підруч. / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД Університетська книга, 2010. – 334 с.
14. Кендюхов О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.00.04 / О. В. Кендюхов; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 31 с.
15. Кендюхов О. Гносеологія інтелектуального капіталу / О. Кендюхов // Економіка України. - 2003. - №4. -С . 28 -33
16. Кендюхов О.В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління: монографія / О.В. Кендюхов. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості; ДонУЕП, 2006. – 307 с.
17. Кожушко О.В. Обґрунтування індикаторів оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства / О.В. Кожушко // Economics of sustainable development: methodological approaches and practical solutions: Collective monograph / by general edition of О. Kendiukhov – Kyiv: Publishing "Centre of educational literature", 2016 – 182 p.
18. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 3–13.
19. Корнух О.В. Творчий процес – двигун розвитку інтелектуального капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Корнух // Ефективна

економіка. – 2012. – № 1. – Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=894>

20. Кузьмінський В. О. Теоретичні основи інтеграції капіталів / В. О. Кузьмінський // Фінанси України. —2003. — № 2. — С. 124—132 / О. Кендюхов. – Донецьк, 2007. – 31 с.

21. Леонтьев Б. Цена капитала. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе / Б. Леонтьев. – М. :Издательский центр «Акционер», 2002. – 200 с.

22. Літвінов О. С.Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток :монографія. Одеса : Астропринт, 2019. — 391 с.

23. Літвінов, О. С. Теоретичні засади відтворення інтелектуального капіталу підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред. : М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса :Одеський національний економічний університет. 2018. № 3 (67). С. 91–103.

24. Лукичева Л.И. Подходы к оценке стоимости интеллектуального капитала организаций [Електронний ресурс] / Л.И. Лукичева, М.Р.Салихов // Менеджмент в России и за рубежом. — 2006. — № 4. — Режим доступу: <http://www.dis.ru/library/detail.php?ID=26193>.

25. Нагорна І.І. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / І.І. Нагорна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-u.in.ua/ukr/news/241_nagorna_i.i_diagnostika_rivnja_ekonomichnoi_bezpeki_pid_priemstva.doc

26. Непляха Ю. В. Сутність та структура інтелектуального капіталу [Електронний ресурс] / Ю. В. Неплях –Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/30011.doc.htm

27. Олійник О.М. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту» [Електронний ресурс] / О.М. Олійник // Ефективна економіка. – 2012. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1540>.

28. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

29. Офіційний сайт ТОВ «Телекарт-Прилад» <http://telecard.odessa.ua>

30. Підходи та інструменти оцінювання інтелектуального капіталу як чинника забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Г. А. Смоквіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 6 (28). – С. 114-126. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n6.html>

31. Руус Й. Интеллектуальный капитал: практика управления / Руус Й., Пайк С., Фернстрём Л. // СПбГУ. – 2-е изд. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента»; Издат. Дом. С.-Петербур. Ун-та, 2008. – 436 с.

32. ТОВ “Телекарт-Прилад” освоїло ремонт і модернізацію командних пунктів СКП-11 URL:<https://uprom.info/news/vpk/tov-telekart-prylad-osvoilo-remont-i-modernizatsiiu-komandnykh-punktiv-skp-11/>

33. Ситник Й. С. Інтелектуалізація капіталу організації та його структурування / Й. С. Ситник // Формування ринкової економіки: зб.наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана”. – К.:КНЕУ, 2012

34. Смоквіна Г.А. Сучасні підходи до оцінки економічної безпеки промислового підприємства: теоретичний досвід і практичне використання / Г.А. Смоквіна // Бізнес Інформ 11 (2015): С. 231- 239.

35. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – Т.1. – С. 194 – 209.

36. Стрижак О. Формування інтелектуального капіталу підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / О. Стрижак. – Х., 2004. – 23-345 с.

37. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций / Т. Стюарт ; пер. с англ. В. Ноздриной. – М. : Поколение, 2007. – 368 с.

38. 1С:Підприємство Цена \Rightarrow Прайс 2020 на программные продукты. Полный прайс лист Украина. URL: https://tqm.com.ua/prices/1c-price-cost-tseny-stoimost-tsena-skidki-aktsii-prais-1c#h1_40

39. Теорія бухгалтерського обліку: моногр. / Л. Нападовська, М. Добія, Ш. Сандер, Р. Матезіч та ін.; за заг. ред. Л. Нападовської. Київ: Київ. Нац. торг.- екон. ун-т, 2008. - 735 с.

40. Топільницька Я.О. Інтеллектуальний капітал та інтеллектуальний потенціал: взаємообумовленість та розмежування категорій// Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць “Ефективність державного управління” – 2012. – № 33 – С. 353-362.

41. Цибульов П.М. Управління інтеллектуальною власністю. - К.: Держ. Ін-т інтел.власн., 2009. - 312 с.

42. Шацкова Л.П, Ковтуненко К.В. Features of the intellectual resources structure in forming intellectual capital / Л.П. Шацкова, К.В. Ковтуненко // Науковий журнал «Економіка: реалії часу» – Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2013. – № 1(6). – С. 76-80.

43. Школа В. Ю. Економічне обґрунтування ролі інтеллектуального капіталу у формуванні інноваційної економічної системи / В. Ю. Школа, В. О. Щербаченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3, Т. 1. – С. 72–78.

44. Шкурупій О.В. Інтеллектуальний капітал в трансформаційній економіці: монографія / О.В. Шкурупій; Укоопспілка, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Полтав. ун-т спожив. кооп. України. – Полтава: [б. в.], 2008. – 268

45. Эдвинссон Л., Мелоун М. Интеллектуальный капитал: определение истинной стоимости компании. Новая постиндустриальная волна на Западе / под ред. В. Иноземцева. Москва: Academia, 1999. С. 434–436.

46. Экономический эффект от внедрения ERP-систем «1С» URL: http://citforum.ru/consulting/ERP/atk_tco.shtml

47. Эскиндаров М. Развитие корпоративных отношений в современной российской экономике /М. Эскиндаров. – М. : Республика, 1999. – 188 с.

48. Эффективность внедрения ERP системы URL: <https://tab-is.ru/1s-erp-upravlenie-predpriятиem-2-2/jekonomicheskij-jeffekt-ot-vnedrenija-erp-sistem-1s/>

49. SteERP СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ. Проверенное временем и практикой решение для организации системы управления предприятием URL: <http://armcomtech.com.ua/>